

DISCURSOS

LEÍDOS EN LA

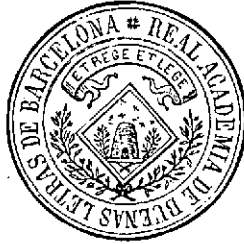
REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS

DE BARCELONA

EN LA RECEPCIÓN PÚBLICA DE

D. PELEGRÍN CASADES Y GRAMATXES

EL DÍA 15 DE MARZO DE 1903

BARCELONA

IMPRENTA DE LA CASA PROVINCIAL DE CARIDAD

Calle de Montealegre, número 5

1903

644229367

Real Acadèmia Bones Lletres

1004368769

INFLUENCIES DEL ART·ORIENTAL

EN LOS

MONUMENTS ROMÁNICHS DE CATALUNYA

Senyors:

No sé, verdaderament, com expressar la sorpresa que 'm causà al véurem distingit ab un títol tan superior á mos escassos mereixements. La emoció profundíssima, de que 'm trobo possehit, no 'm permet coordinar, ab la deguda claretat, los conceptes que mon cor me dicta y que ma barroéra paraula no pot traduhir fidélmnt. Mon esperit, esmaperdut davant del honor que vos havéu dignat concedirme, resta sense forses, y á ma voluntat, aclaparada, li manca vigor pera ordenar que fugi d' aquest lloch, massa alt pera la meva petitesa.

Es en vá que 'm centri en lo més íntim de la mia ánima pera esbrinar á qué es degut un premi tan superior á mos migrats valiments. Si s' ha volgut recompensar la mia afició al estudi dels recorts artístichs de nostra terra, síam permesa la afirmació de que es excessiva la mercé y sobradament petita sa causa. No es, per tan, obligada modestia, sino necessitat imperiosa, el que dega dirigirvos una petició. Tota vegada que m' haveu admés entre vosaltres, que se 'm tinga la benevolencia que 's concedeix sempre als humils, als insignificants. Bona ocasió, senyors Académichs, donaré en aquest mateix acte pera que, si alguna ilusió vos haviau format, s' esvahéixi al concedirme vostra condescendent atenció.

No s' esperi de mi un discurs académich, ni pel fons, ni per la forma.

Lo tema escullit per mi pera aquest acte lo trovareu sobradament pretenció, si teniu en compte que no soch artista, ni arqueólech, ni coneixedor del gran Art de projectar y construir. Lo present trevall no pot tenir altre caràcter que 'l d' una *con-*

versa d'aficionat. Pensar altra cosa passaria 'ls límits de la prudencia. Les meves ambicions, per tan, no tenen altre alcans que fer l'ensaig d'un quadro de ratlles molt generals, fins, pot ésser, sobradament indecises, una cosa com un *impresionisme*, sense cap pretensió, ni aparato científich.

L'assumpto que vos entretindrà, per curta estona, ho sabeu molt bé, pera ésser tractat d'un modo complert, requeriria que fos un mestre qui 'l desarrollés en totes les sues parts. Per lo tan, seria molest á vostra ilustració, abusiú á vostra benevolencia y sobradament pretenció en mí, si 'm presentés á vosaltres ab la promesa de fer un trevall complert, cosa impossible, per la meva part, entre altres causes, per la falta de medis de consulta y de datos de comprobació.

Mes, pera tranquilisar ma conciencia, y donarvos la esplicació de mon atreviment, dech fer una declaració previa relativa al assumpto escullit. Mon amor intensíssim al Art románich de nostra terra, m'ha fet invadir atrevidament un terreno que 'm deuria ésser vedat. Aqueixa afició me portá en los dies de ma joventut á recorre aquesta nostra estimada terra, formant part, si bé entre 'ls darrers, del estol d'entussiasistas y devots dels recorts artístichs de la patria, aplegats en nostra primera «Asso-ciación d'excursións.»

Recordo, malgrat lo temps transcorregut, la impresió fondís-sima que 'm causá quan, per primera vegada, contemplí una iglesieta románica, puríssima de linies, severa en sa mateixa senzillesa y d'un encant plé de poesia. Construcció típica, característica de nostre Art en los temps més gloriosos de nostra vella nacionalitat. La iglesia de Canovellas, en la hermosa comarca vallessana, fou pera mí una revelació, un despertar d'energíes fins á les hores adormides, un motiu de direcció á mos estudis y aficions. Desde aquell moment, l'Art románich m'atreugé ab forsa misteriosa. En éll he cregut sempre encarnat l'esperit de nostra rassa; en cada iglesia románica que he visitat de les que en les valls y montanyes de la terra encare existeixen, he llegit una plana de nostres anys, una fita de la reconquesta del terror pátri, un testimoni del progrés de nostra cultura.

Siam concedit, donchs, que en aquesta ocasió vos parli de lo que més ha influït en los gustos de tota ma vida. Certament, no he pogut sustráurem á la impresió primera.

Explicada la causa de mon atreviment, dignéuvos, senyors

Académichs, otorgarme uns moments de vostra benévola atenció, que procuraré sian lo més breus possibles.

Ofendria vostra ilustració, senyors Académichs, si pretengués indicar, encare que fos lleugerament, les diferencies que distingeixen l' Art bizanti, del Art románich. Si hi hagué un temps en que aqueixes dues paraules se confonían, en general, desde que l'arqueólech normand, Mr. de Gerville, comensá á usar, en 1818, lo mot «art románich», ha quedat ben establert que 'l bizantinisme y 'l romanisme implican dos termes diferents y ben determinats. Sería allunyar-me de mos propósitos si pretengués insistir sobre aquest punt; per lo tan, sense més preámbul, entraré á parlarvos de lo que es objecte d' aquest humildíssim trevall.

En la época á que 's contrau l' assumpto d' aquest discurs recordaréu que Bizanci fou lo centre de la civilizació. En l' imperi d' Orient se realisá un renaixement en les Lletres y en les Arts, tan portentós com pochs exemples nos ne presenta la historia de la cultura humana. «Jamay, exclama Bayet (1), fou més poderós y més prósper l' Imperi bizanti que durant la dominació dels prínceps de la casa macedoniense, — 867-1057.» Aqueixos soberans sabéren aprofitar tots los recursos intellectuals y materials de la época, y centralisantlos en la sua Cort, los feren irradiar per tot arreu ab una intensitat considerable. D' aqui la influencia de la civilizació bizantina en tots los órdenes de la vida y de la cultura entre 'ls pobles europeus de la época.

Ab tot, es precis reconéixe que, á partir de Mr. Courajod, s' ha exajerat algùn tan al parlar de les influencies bizantines en l' Art del Occident, desconeixentse, no ab prou justicia, que la filiació de les obres artístiques dels primers sigles de la Edat mitjana no ha de cercarse, exclusivament, en les escoles de Bizanci. Nostre Art, diu Mr. Brutails, en lo esencial, es fill de Roma. Empero, es evidentíssim que al costat de les tradicions artístiques provinents de la ciutat eterna, s' alsavan poderoses, avassalladores, les influencies bizantines, á les quals no pogueren sustraures, en llur época, los ostrogots d' Italia, los merovingis de Fransa, ni 'ls visigots d' Espanya. Los escassos vestigis que restan palesament demostran la certesa d' aquesta afirmació. Y

---

(1) *L' Art bizantin*. Liv. III, cap. I, ps. 115-29. —A. Quantin. Paris.

no podia ésser d'altra manera. En tots temps, allavors com avuy, los grans centres de cultura extenen la acció de son poder per tot arreu y per llarch temps. Algú ha comparat Bizanci dels sigles VIII, IX y X, ab lo París de nostres dias, y pot ésser exacta la comparació.

Lo gran prestigi dels artistes del imperi oriental, les constants relacions de la Iglesia romana ab los emperadors, los extensos territoris que tan á Italia com á Espanya estigueren baix lo domini dels monarques bizantins, especialment desde 'ls regnats d'Atanagild fins al de Swintila, en que 's considerá bona porció de nostra Península com formant part del imperi d'Orient, tot fou causa de que 's trovés dominat l'Art decadent, fill del romá, per l'Art esplendorós y plé de vida de la Cort dels successors de Justiniá.

Seria, no obstant, una equivocació imperdonable avuy, després dels estúdis que s'han fet del Art románich y de son origen, créure que tota idea artística desaparegué al caure ab estrépit lo colós romá, ó que quedá del tot destruída tota noció d'Art en los pobles dominats pel poder de Roma. Lo que segurament succehí fou, que ab la potent y llarga dominació romana quedá lo genuí de cada antiga nacionalitat com amagat en lo més profund de la terra; mes no fou destruít, donchs, que quan la feixuga ma de la dominadora del món quedá anorreada, renasqueren les antigues energies. Tal com succeheix en les inundacions hivernals; abaixades las aygues, lo terror queda 'l mateix, lo fort s'ha arrelat més encare; lo feble sols es lo que s'en auat aygues avall.

Donchs bé, m'imagino que nostre Art románich vé á ésser la afirmació de que l'ánima de nostre poble 's redressá ardidament damunt les despulles del imperi, demanant un lloch entre 'ls pobles renaixents. La Iglesia, per la sua part, ajudá d'un modo poderós á nostra pátria pera proclamar sa personalitat per medi de les obres d'Art.

Mes, no devém oblidar que aixís com la Naturalesa, «no obra per medi de salts», es també cert que la civilitació y cultura no sols no procedeixen per «salts», sino que fan llur via paulatinament y realisant un continuat treball d'evolució. Nostre Art románich no fou una improvisació nascuda de les circumstancies de moment, ni fill de la fantasia d'una penxa poderosa ó d'un esperit ardidament innovador y atrevit, no fou tampoch un fenomen sense antecedents, ni 'l resultat impensat del enérgich esfors

d' un gèni. En Art, precisament, malgrat la llibertat que li es vida, res ha sigut creat per obra de la improvisació, ni pel capritxós voler de ningú, ni per la imposició; es fill del sentiment. L' esperit humà no reposa may; avansa, avansa sempre, y fins quan inventa ho fá mercès á les ensenyances que ha rebut, y no satisfet en son etern afany progressiu, no 's detura en cada conquesta que obté, sino que sempre innova, modifica ó transforma, sense parar may. Y al evolucionar, constantment no pot sustráures á la acció que 'n podríam dir «passiva» *de lo que fou*, de la tradició, del hábit, del modo d' ésser peculiar de cada poble. En totes époques y en tots llocs l' Art en cada nou aspecte no fa més que aprofitar lo que li han llegat les generacions precedents. No cal citar exemples que vos son sobradament coneguts. Tractantse de nostre Art románich aquest fet té una evidència tal que, sense exajeració, pot afirmarse que en éll se resumeix tot lo que de l' Art antich en quedá entre nosaltres alguna memoria ó recort, haventse assimilat lo més genuí de les civilisacions clássiques, fent reviure tot lo procés de l' art decoratiu, desde 'ls primers intents del dibuix, fins als esplendors del orientalisme.

Tal vegada 's trovará excessiva aquesta afirmació. Mes, estudiant la ornamentació románica 's veurá que aprofitá y s' assimilá tots los temas decoratius de les époques anteriors, desde 'ls més senzills dibuixos geométrichs. que recordan los motius de decoració dels primitius ceramistes, fins als més complicats de les escoles orientals. Lo romanisme sapigué apropiarse les idees decoratives del antich Egipte, dels grans pobles de la Messopotamia, de la Persia, de la Grecia heróica y clássica y de la mateixa Roma. Mes, no per aixó l' Art románich deixá de tenir caràcter propi, una verdadera «personalitat», si m' es permesa usar aquesta paraula, en lo mon del Art. Es un llenguatge que fou parlat quan les circumstancies lo feren náixe, y com tot idioma, te 'l románich antecessors.

Quin dubte hi pot cabre, de que l' Art de cada poble es com lo llenguatge que li es propi, tan expressiu y tan precis com l' articulat? Ell es la exteriorisació més gráfica, més poderosa y més durable del esperit d' una nacionalitat, y que prén formas tan caracteristiques y definitives que rebutjan tóta idea de confusió. La unificació absoluta en materia d' Art no ha existit may, ni en lloch. Aixó, empro, no es desconéixe la existencia de la Unitat en los dominis de la Estética.

Fins en la època en que mes s' ha cregut que existia la uniformitat en tots los aspectes de la activitat humana, aquèlla no s' realisá Exteriorment, se pogué creure que tot quedá anoreat y sols visqué lo que desde Roma se li otorgava 'l dret de viure. Y no fou aixís. L' ilustre arqueòlech y arquitecte Choysi, ha dit: «que malgrat los esforços del esperit de centralisació, l' Impèri romá no arrivá may á produir la unitat absoluta en los métodos del Art, com tampoch la realisá en los procediments del llenguatge. La arquitectura, aquesta segona llengua en la qual s' hi reflexan los trets de la vida social, no ofereix durant la dominació romana, ni expressió uniforme, ni menos principis invariables; élla tingué sos dialectes com tota llengua parlada té 'ls seus.» (1).

Abundant en aquesta mateixa idea, afirma un de nostres més distingits arquitectes: «Fou l' Art románich, com llenguatge que es del esperit, una derivació d' altre Art, una evolució d' altra forma, com l' esperit d' un poble es una especie de transformació del esperit d' altre poble. L' element primitiu del Art románich no es més que l' Art romá, quals formas transportadas germinaren y donaren la abundant efflorescencia del Art primer de la Edat mitja europea.» (2).

No hi ha dubte de que la influencia de Roma s' exercí d' un modo poderosíssim en gran part dels pobles europeus, barrant quasi de per tot arreu los recorts de les civilitacions primitives, suplantant les lleys, lo llenguatge, les creencies y les costums dels pobles que dominá, ab les sues propies, y ofegant ab la poderosa forsa de son Art les ingénues manifestacions artístiques dels vensuts.

Ab tot, es precis no perdre de vista que 'l profund solch que deixá per tot arreu la pesanta petjada de Roma facilitá la concurrencia dels més apartats elements pera la obra del progrés y de la civilisació dels pobles dominats. La inmensa extensió del domini romá feu possible que contribuïssen á formar l' esperit humá les influencies més llunyanes, reunint en un centre comú les irradiacions de per tot arreu. Roma arplegá les despulles del patrimoni del mon antich y ab elles formá la herencia ab que devían nodrirse les generacions que la succehíren.

L' Art románich es un exemple de lo que acabém de consig-

---

(1) *L' art de bair chez les Byzantins.*—Paris, 1883.

(2) Puig y Cadafalch. — *Historia del Arte.* (En publicació).

nar. Ell procedeix directament del Art romà y del bizanti á la vegada, fent observar Violet-le-Duch (1), que en la arquitectura románica occidental, al costat de les persistents tradicions llatines, s' hi trova sempre la influencia bizantina, caracterisada aquésta per la introducció de la cúpula com á principal element de la cuberta dels edificis. Ab tot, lo romanisme, en aqueix punt concret, sense negar may que es fill del consorci del art romà ab l' art bizanti, té com á generador llunyá l' art de construir de la Persia sassánida, quedant encare en peu los testimonis indubtables de tan noble *progenies* en los monuments de la Syria central. Fundantnos en això afirmavam més amunt, que nostre Art aprofitá tot lo que li trasmeté la antigüetat, tan bon punt se lliurá dels rigurosos cànons constructius del classicisme romà. D' aquests, empero, aprofitá lo que més li convenia, com fou, per exemple, la disposició del aparell, y lo que més li agradava, com fou la ornamentació antemática, que procurá imitar de la millor manera possible. També 's valgué de la volta en plena cintra, coneguda y aplicada molt sovint pels romans, prescindint, especialment entre nosaltres, de la coberta de fusta usada en les basíliques romanes. L' us constant de la volta, sostinguda y apoyada en los murs laterals, estableix la diferencia més manifesta entre 'ls dos modos de construir clàssich y románich. Los arquitectes románichs volgueren donar major noblesa y més seguretat als temples que aixecaren. Per l' us de la volta, sacrificaren totes les proporcions clàssiques, espessint los murs, reduhint los espays, estrenyent les abertures, en una paraula, fent dominar los macisos en contraposició als buyts (2).

Havém dit are mateix, que á més de la poderosa influencia romana, l' Art oriental contribuí en moltíssima part en la vida del romanisme, y enteném comprendre dintre 'l concepte d' Art oriental los elements bizantins, en primer terme, los provinents de la Syria y les tradicions constructives de la Persia, sense poder deixar oblidats, per sa innegable importancia, les influencies vingudes dels pobles del Nort d' Europa, importades pels normands.

Es un fet comprovat en la Historia del Art, que 'l primer renaixement artístich á Occident se senyala per la presencia d' artistes procedents de Bizanci. A Fransa, baix lo céptre de Carlemany, renaixen les Arts, y son los mestres y artifices orientals

---

(1) *Dictionnaire raisonné de l' architecture française.*

(2) Jules Quicherat. - *Mélanges d' archéologie et d' histoire.*

los quins, obehint al impuls donat pel més gran dels carlovingis, enláyrán la cultura en mitx de la barbarie que s' ensenyorí de la societat; igual passá á Alemania, en temps d' Otó II, y recordareu á quin grau arrivá la pública cultura á Italia, quan lo célebre abat de Montecassino, Didier, convertí son cenobi en una Academia de sábis y d' artistes.

Té pera Catalunya un interés grandíssim en lo temps en que 'l romanisme dominava en absolut en los dominis del Art, la grandiosa figura del abans esmentat monarca Carlemany. ¡Quantes gestes guerreres y, al mateix temps, quantes fundacions religioses no atribueix la tradició local al pare de Ludovico Pio! Les velles cròniques atribueixen la dedicació de molts temples y la dotació de bon nombre de cenóbis al célebre emperador, al qual l' Art, en general, li es deutor de les maravelles de que sols ne queda la memoria y alguns escassos restos. En dita época, les construccions que 's bastiren en nostre país tenian lo tipo marcadament oriental. «Elles foren un reflexe pobre de las obras de Bizansi, com fa observar un de nostres mes ilustrats arquitectes (1). L' exemplar més típich que 's conserva á Catalunya d' una construcció perfectament bizantina, es la iglesia de Sant Pere de Tarrassa. Aqueix interessantíssim monument presenta á son extrém oriental l' ábside que no es com lo de les basiliques romanes, sino que te la forma quadrada, en tres de quals caras s' hi obren nixos esférichs, recort dels *transseptum*, acabats en hemicides com en las basiliques bizantines construïdes en los sigles v y vi.» Semblant disposició la trovém aquí en lo sigle ix, en la destruïda iglesia de Sant Vicens de Torrelló, y en construccions posteriors, com en les iglesias de Montgrony, Sant Nicolau de Gerona y Sant Pol á Sant Joan de les Abadesses. Si l' ábside del temple aludit de Tarrassa respon á tradicions bizantines, l' alsat confirma plenament aquesta afirmació. Veus aquí la descripció que 'n fá l' aludit autor. «Una volta *valda* cobreix lo quadrat de la planta, y en aquesta s' obra la típica cúpula que, encare que modificada por sigles molt posteriors, presenta en son conjunt l' aspecte en que la contemplaria la gent del sigle ix. Com en los temples orientals, també 'ls mosáichs, *opus musivum*, adornavan lo lloch ahon s' aixecava l' altar, imitació dels quins ornamentavan los temples de Bizan-

---

(1) Puig y Cadafalch.—*Notes Arquitectòniques sobre les Esglésias de Sant Pere de Tarrassa.*—1889.

ci. Empero, més que en la iglesia de Sant Pere, ahon se trova una reproducció acabada de les iglesies orientals, es en lo temple de Sant Miquel de la mateixa població. En efecte, los archs semicirculars s' aguantan en los murs y en les columnes del mitx, los quals sostenen les voltes de quart d' esfera en los ánguls, y d' aresta en los brassos de la creu que forma sa planta, ab lo qual les tradicions constructives orientals hi están ben manifestes. Damunt d' aquesta construcció, reposant sobre vuyt archs peraltats, que estreban damunt de columnes, s' aixeca 'l cimbori, de base quadrada y cobert per la oriental cúpula, y enlassat ab élla per quatre trompes angulars. Com en les obres bizantines, la diversitat de bases de procedencia llatina, bárbarament tallades, formades de bocells y filets, son també de notar en la típica construcció de Tarrassa.» (1)

Es indubtable, donchs, que en plé sigles IX y X durava encare en nostra terra la influencia de la tradició constructiva vinguda d' Orient, devent citar, entre altres exemples, les iglesietes rodones del castell de Llussá y de Sant Miquel prop de la Pobra de Lillet, existents encara, y les desaparecudes de Vich y de Tona. De forma oriental també, es dir, ab planta de creu grega y ab cúpula; son les iglesies de Sant Pere de las Puellas de nostra ciutat y la de Sant Pere de Casserres, prop de Vich; y trascendent aqueixa influencia en plé domini del Art románich, sigles XI y XII, en los ábsides de Montgrony y Sant Nicolau de Gerona y en los cimboris de la major part de nostres iglesies romániques, especialment les de Sant Pere de Camprodón, Santa Eugenia de Berga (en la plana de Vich), Sant Pons, en la comarca baixa del Llobregat, Santa Maria de Tarrassa, etc., etc., y d' un modo especialissim en la ornamentació oriental dels capitells dels cláustres de Sant Benet de Bages, de Santa Mariá del Estany y altres.

No m' es possible detallar minuciosament, ab una descripció enfadosa, pera demostrar quan viva 's mantigué en nostre art románich la influencia oriental, los elements decoratius que mes en ús estigueren en la época que considerém. Semblant propòsit mes que objecte d' un discurs de la índole del present ho seria d' una obra acompanyada d' abundant colecció gráfica. Per altra part, tots coneixeu perfectament nostres mes importants monuments del romanisme, tots esteu familiarisats ab les in-

---

(1) Autor citat.

nombrables belleses que contenen, vos son molt ben conegudes les condicions estètiques que avalóran los exemplars que encáre 's conservan, per sort.

Mes, siam permés retráure la perfecta armonia que domina en nostres construccions, la justesa de proporcions, la severitat del conjunt, éssent lo secret del Art románich en nostra terra l'aparéixe estèticament senzill sense ésser absolutament mesqui. No obstant, si comparém les iglesies catalanes, ab les de la mateixa época del Mitjdia de Fransa y del Sud d'Italia, recordaréu l'aspecte de relativa pobresa que les nostres ostentan. Natural que aixís fos, donchs, la nació s'estava formant, les fites de son terror encáre no estavan fixades, sols quan ho foren allavors l'Art se presentá ab tota sa esplendidesa. Recórdis la distancia que separan los senzillíssims imafrents de Sant Pere de Besalú y Sant Jaume de Frontanyá, com á mes típichs dintre de son estil, ab les espléndides portades de Ripoll, Agramunt y Seu vella de Lleyda.

Certament, es digne de notarse la perfecta concomitancia que hi há entre 'l progrés de nostre Art y la expansió del géní de Catalunya. Poble mediterráni 'l nóstre, molt aviat se l lensá confiat al impéri de les ónes, expandint sa activitat y buscant amistats y aliances entre 'ls pobles del mar llatí, adaptantse fácilment lo que en altres punts s' obrava, fins péndre entre nosaltres carta de naturalesa. No hi han hagut grans innovadors en nostre poble, mes, l'instint d'assimilació sempre ha sigut vivíssim.

Cosa com aixó passá en l'Art románich catalá y, en general, en moltes altres manifestacions del progrés y de la cultura. Aquest fet ha permés dir á un autor, que á Catalunya, en los primers temps de la Edat Mitjana, les Arts hi floriren ab una intensitat que quasi se 'ns fá incomprendible áteses les dificultats de trasladarse que havían d'existir en los temps que seguiren immediatament á la Reconquesta. Es lo cert, que mentres en lo territori de la *Marca* s'aixecavan monastirs é iglesies, verdaeres obres mestres en l'art de construir, como ho demostra sa actual existencia, malgrat les injurias del temps y la barbárie dels homes, en molts altres punts no hi havía qui sapigués construir una volta (1). Entre nosaltres se cubrían los espays sense vacilacions y sense dubtes, per medi d' archs y voltes de canó

---

(1) Autor citat.

seguit y peraltades. Aquí 's creá una arquitectura ben catalana, predominant los murs y voltes llises; «una arquitectura que arrenca de la terra y s' aixeca y 's tors formant les voltes, sense una línea que les interrompéixi; un art subterriá y fosch; un art que fa sentir una impressió rústega; mes, un art entés, que s' assimila 'ls elements decoratius del Nort, adoptant los entrellossos, les cintes y les mil combinacions geométriques á que tan aficionats eran los artistes septentrionals; que sab imitar la fantástica imaginació dels orientals, valentse del bestiári simbólich tan en ús á Persia y á la Assyria, sense descuidar la ímitació dels estils clássichs, especialment del corinti, quals capitells se cópian del millor modo possible.» (1)

Es molt típich de nostre país la manera de cubrir les iglesies de tres naus; la central, per medi de la volta de canó seguit, ó reforsada ab archs, y les naus laterals, per medi de voltes de quart de círculo, «archs botants seguits», com los califica Violet-le-Duc. Aquest sistema té exemplars ben coneguts á Catalunya, com son les iglesies de Besalú, Sant Llorens del Munt, Lladó, Sant Pere de Roda, Vilanova de la Muga, etc. L' aspecte d' aquestes construccions es severíssim, y d' una senzillesa que té quelcóm de farrenya. Si se les compara ab les espléndides construccions coetánies de la Provensa y de la Italia meridional, lo contrast es vivíssim y l' aspecte de nuésa y de pobresa crida l' esment d' una manera especial. Ab tot, ben estudiades nostres construccions del romanisme s' hi veu tan retratat lo carácter y l' esperit catalá, que 's trovará aquest fet lógich y natural.

Veus aquí com explica nostre Art románich un autor de la terra: «Trovada la solució se perfecciona ab lo temps, pero no cámbia en la sua essencia. Los archs romans, sense contraforts que súrtingen al exterior de la construcció que forman com un costellatge dintre de les voltes, íxen al exterior; les columnes se revelan en los ánguls y en les cares dels ámples pilans; los ábsides senzills se decoran, mes la sua essencia, ho repetim, no muda; es filla del art romá, y no disfressa, ni amaga son origen.» (2)

Ja ho havém dit. Lo fondo essencialment romá de la antigua civilisació catalana 's trasllueix també en son Art. La influencia que desde Bizanci s' extengué per tota Europa 's marca més en los detalls que en lo conjunt, més en lo accessori que en lo princi-

---

(1) Autor citat.

(2) Autor citat.

pal. Malgrat les relacions constants ab los pobles del Llenguadoc y de la Provensa, aquí la sobrietat domina, suprimint del Art tot lo supérfluo. Tal vegada 's trovará que los motius ornamentals, dintre sa gran varietat, hi regna certa parsimónia y fins escassés; mes, ha de tenirse en compte que entre nosaltres, lo principal, sempre fou que 'ls elements constructius no quedessen may ofegats per la abundancia dels elements decoratius.

Encarná tan l' Art románich ab nostre carácter, que pot afirmar-se, ab tota seguretat, que no desaparegué del tot en nostra Catalunya fins que sa vida política entrá en plena decadencia. Per tot arreu lo goticisme imperava sense contradicció en los dominis del Art, y encáre entre nosaltres se *feya románich*. En plé sigle XIII s' aixecáren les maravellores construccions de Tarragona. Poblet, Santas Creus, nostre Capella dita de Santa Lluçia, la iglesia d' Agramunt. Un altre exemple ben típic lo tenim en tres áles del cláustre románich de Ripoll.

La persistencia del Art románich á Catalunya es característica. Aixís com á Italia, en termes generals, pot afirmar-se que 'l clasicisme no desaparegué may, no presentant una absoluta solució de continuitat durant los sigles mitjevals; per lo que pertany á Catalunya pot afirmar-se, que 'l romanisme no desaparegué fins que la gran revolució artística y social del Renaixement feu *tabula rasa* de la cultura eminentment cristiana y dels cánons del goticisme. Quan per tot arreu los esplendors del Art ojival omplia de filigranes lo mon católich, aquí fins en les fábricas del nou estil hi dominava l' esperit antich y tradicional. La simplicitat del plan, l' estalvi d' adornos que no podían rebutjarse, lo confiar á les masses de la construcció tot l' atractiu, tot lo valor estètic, tot l' efecte d' emoció artística, es ben bé fill del modo especial de compendre l' Art y de realisar-lo entre nosaltres.

Aixís ho reconeix un dels arqueólechs més il·lustres que s' han ocupat de les obres artístiques llegades per les generacions que 'ns han precedit. Mr. Street en sa hermosa obra: *Some account of Gothic architecture in Spain* (1) diu: «The architecture of Cataluña had many peculiarities, and... the style as completely and exclusively national or provincial.»

No obstant aquest carácter típic de les construccions romá-

---

(1) George Edmond Street. A. R. A. London. John Murray Albermarle Street. 1869, cap. XIV, p. 291.

niques de Catalunya, si 's tenen en compte les particularitats dels edificis cristians que 's conservan á la Syria, s' hi notarán tals analogies que podria suposarse si d' allí vingueren influències á nostra terra. Al fer aquesta suposició acut tot seguit al pensament la epopeya més gran de la Edat mitjana. Vuy dir les Creuhades.

Es lo mateix Violet-le-Duc qui diu, que les influències orientals que son d' observar en lo románich, principalment en lo primer quart del sigle XII, foren degudes á la primera Creuhada. Alguns clérgues, que després d' aquest fet s' establiren en lo Principat franch d' Antioquia, retornaren mes tart á Provensa y al Llenguadoc, aplicant als edificis que 's bastiren los principis constructius y 'ls recorts ornamentals que pogueren observar al Orient que acabavan de deixar. Los archs torals paralels y 'l sistema de voltes usat en ditès comarques del Mitjdia de Fransa y de Catalunya, semblan confirmar la opinió del il·lustre arquitecte y arqueólech francés.

Per la sua part, Melcior de Vogué (1) creu que la influència exercida per les construccions syriáques en nostre románich,— y dich *nostre*, per que 'l románich del Rosselló, del Vallespir, de la Cerdanya y de la mateixa Provensa y demás regions meridionals de la Fransa actual, era igual ab lo del Principat catalá,—es mes fonda y fins anterior á les Creuhades. Los constructors dels sigles VIII al X es de créure coneixerian los procediments usats al Orient, y aixís s' explica que á Sant Gabriel de Tarascon, en lo portich de Ntra. Sra. del Dons, á Avinyó, á Sant Salvador d' Aix, etc., s' hi notin detalls que semblan portats directament de la Syria.

Y, ¿cóm vingué á nostra terra una influència tan llunyana á exercir tan poderosament sa acció entre 'ls constructors y 'ls artistes? Se comprén, sense esfors, que les tapisseries, les alhajes, los mils utensilis fabricats en los bazars de Bizanci ó de Ctesifonte, al cáure en mans de nostres artistes, deurian despertar en élls lo naturalíssim desitj de copiarlos, d' imitarlos, d' aprofitarse dels innombrables motius de decoració que tan poderosament havían de ferir sa facultat imaginativa, obrintlos nous horitzons y altres camíns. «Un retall de cinta feya naixer la idea d' un hermós fris; lo mánech d' una arma blanca, un ador-

---

(1) *La Syrie centrale*. -- Paris. J. Bandry. 1865-77. Introduc. pags. 18 á 24.

no pera un capitell ó una imposta, » com fa observar l' arqueólech Dieulafois.

Coneixeu, perfectament, les freqüents relacions de totes les ciutats del litoral mediterrani ab los ports mes importants d' Orient, y 'l cámbi de productes que un activíssim comers produhia y fomentava. No es un secret per ningú que la marina catalana, en fets de pau y guerra, ómpla les planes mes glorioses de nostres anals, precisament en la época en que l' estil románich arrivá al punt eminent de son esplendor. Es inútil insistir mes en lo fet innegable de que 'ls elements bizantins, syriachs y fins perses, especialment en la part decorativa, foren coneguts y estudiats per nostres arquitectes, imaginaires y pintors del período románich, tan fecond en obres de positiva válua.

¿D' ahón provenen, sino; les arquacions decorant los murs, d' ús frequentíssim en nostres temples románichs; les motlures poch sortides y dividides en nombrosos membres; los fullatges aguts y dentats, recort de la flora ornamental sassánida, les combinacions de mil complicats motius de llasseries, cintes perlades, rengles de palmetes, fantástiques combinacions de la flora estilizada y 'l bestiari de formes extravagants, los animals afrontats, y, sobre tot, les quimeres, grifos, toros y lleons alats, tradicionals motius de la allunyada Caldea y Assyria, que re-produhí constantment la Persia?

No es d' aquest lloch, ni está al nivell de nostra incompetencia, profundisar sobre aquest punt de crítica histórica y artística, trevall que no entra, ni pot entrar, en nostres humils propòsits. Per lo tan, no 'ns creyém autorisats pera poder afirmar en términos absoluts que nostre Art románich sia fill d' un conjunt tan variat d' influencias. Ab tot, es prudent créure que no vivint aislat nostre poble sino, al contrari, en constants relacions ab los demés pobles civilisats de la época, com ne son mostra 'ls exemplars artistichs de nostres museus y de las coleccions particulars que s' han pogut estudiar en la darrera Exposició d' Art antich celebrada en nostra ciutat, hagués sigut perfectament factible l' apéndre del art oriental molts elements pera aplicarlos al Art indígena. Mes no cal pérdre de vista lo que deyam al principi, del fons romá que hi hagué en nostra civilisació, qual persistencia y durada fou tan considerable.

No es possible dubtar, si comparém la major part dels temples románichs de Catalunya ab les iglesies que 's conservan á la Syria central, de les semblances que s' hi notan, causant

de moment verdadera sorpresa aqueixa germanor entre dues regions tan apartades. Mes, tal vegada podem trovar la explicació d' aquest fenomen si tenim en compte la igualtat del procediment constructiu que 'ls romans uséren per tot arreu, y que lo mateix en les regions de la Tarraconense que en les syriaques los arquitectes de Roma, en condicions análogues, aplicavan los mateixos principis. Per aixó creyem que no 'ns cal anar á buscar massa lluny lo que tenim mes aprop, y atormentar la imaginació pera cercar la solució de problemas difícils, si tenim la explicació mes planera.

Hi ha un altre element qual importancia no pot deixarse de tenir en compte pera resoldre lo punt que tractém. Hi hagué un Art bárbre que reemplaçá immediatament al de la civilisació romana. Nos referim al Art que 'n dirém de las Catacumbas, del qual se valgué 'l naixent Cristianisme pera exteriorisar entre 'ls iniciats, si bé d' un modo simbólich al principi, sos dogmas y representar los fets més en armonía ab la nova creencia. Lo sabi arqueólech Horaci Marucchi (1) creu també fill d' Orient l' Art de la alta Edat mitjana, en tot lo que se separa de la tradició romana. Es mes; afirma que la Roma dels primers Papas fou tributaria de Bizanci en lo relatiu als dominis de la estética, retrayent que á Sant Gregóri 'l Gran se l' anomená, *ultimus Romanorum*. Després d' aquest pontifice pot dirse que no 's feu obra alguna que recordés los cánons constructius y decoratius de Roma, contribuint poderosament á aquest resultat la emigració dels artistes de Bizanci motivada per la revolució polítich-religiosa del iconoclastas.

De totes maneres, es sumament difícil afirmar rés concret d' una época tan complexa com la que precedí á la formació de les actuals nacionalitats. No entraré, per tan, á descobrir sobre una qüestió que 's presenta tot seguit á la imaginació al considerar les grans analogies que nostre art románich té ab les construccions orientals. ¿Fóren portades á Catalunya desde Italia, en qual país, especialment en les regions meridionals, sabeu perfectament que l' orientalisme en totes les manifestacions artístiques fou predominant fins ben entrat lo sigle XI, no deixant tampoch la mateixa Roma de sentir les influencies orientals? ¿Fóren degudes als monarcas carlovingis, los quals estigueren en constants relacions ab los emperadors de Constan-

---

(1) *Elements d'Archéologie Chrétienne.* — Paris, MCM.

tinopla? Es un punt aquest que 'ns obligaria á donar una extensió considerable al present discurs y que, á ésser possible detem-noshí, nos revelaria, sense dubte, alguns datos interessants pera nostra historia artistica.

Concretántnos á nostre limitat objecte, considerém que quan la Marca Hispánica quedá constituída, y assegurada la possessió dels territoris reconquistats, se restauráren y fundáren los monastirs é iglesias que mes contribuiren á formar l'esperit de nostre poble, renaixent á son entorn los antichs poblats ó creántsen de nous, reconstituíntse aixís, paulatinament, la vida social, y ab élla 'ls oficis, les industries y finalment l' Art, seguint en tot aixó 'l patró y l' exemple del poble franch. Baix la protecció y ajuda de la gran Ordre Benedictina y l' exemple que directament se rebía de la civilisació carlovingia, nostra Catalunya entrá novament en lo lloch que li corresponia entre 'ls pobles mes ilustrats de la época.

En aquestos fets devém véurehi altres tantes fonts del origen de nostre Art románich y la existencia indubtable d' influencias que havían necessáriament de modificar lo persistent carácter romá de les construccions que 's restauraren ó 's bastiren per primera vegada. ¿Aquestes influencias, vingudes de Bizanci foren degudes á nostres relacions constants ab lo poble franch?

Al ocupar lo sóli comtal barceloni Borréll II recordaréu, Senyors académichs, que 's produí entre nosaltres un renaixement vigorós en les arts del país, y en aqueixa época l' art d' edificar reprengué una volada gegantina. D' aquell temps se conservan alguns, encáre que escassos, monuments en los quals s' hi revela clarament lo géni artístich de nostra rassa, que, malgrat les influencias del esplendorós orientalisme, allavors dominador del mon artístich, conserva l' ánima clássica. No mes caldrá que recordém la soperba iglesia de Sant Pere de Besalú, obra notabilissima del sigle x, per miracle arrivada quasi intacte fins á nosaltres, pera véure ab tota evidencia 'l consórci dels elements clássichs ab les influencias orientals, fentse aquésta no menos evident en les iglesias de Sant Miquél de Cuxá, Sant Benet de Bages y Sant Jaume de Frontanyá.

En un discurs de la índole del present, no es possible entrar en detalls y fer comparacions entre aqueixes iglesias, modéls del nostre Art, ab les que 's conservan á la Syria central, y quals punts de contacte son indubtables. En unes y altres, lo fondo romá y la influencia bizantina hi son tan manifestes que

causan certã extranyesa á tot aquell que, sense tenir en compte la forsa expansiva del Art en totes èpoques y en tots los llochs, se fixa solament en la part externa de les coses.

Lo fet que resulta evident al estudiar les construccions romàniques de Catalunya es la ben entesa adaptació d'elements forasters, sense pèdre 'l caràcter profundament indígena. Per aixó es que nostre Art romànich es típic h é inconfundible. Y no es que restés estacionari y extrany á la evolució progressiva que tenen totes les manifestacions de la activitat y del intel·lectualisme humá, y que may l' Art ha rebutjat, sino que progressá constantment, sense dubtes, ni arrepeniments; segur de sí mateix avansá sempre, sense, empro, jamay pèdre son caràcter, ni intentant tampoch disfressar son noble origen. Les mateixes influències forasteres prénen aquí un caràcter propi, y si bé en les cúpules y torres que surmontan nostres iglesies, algú esperit observador hi retraurá 'ls models de molts temples syriachs; ab tot, un estudi atent no podrá confondreles. Son ben bé de *casa nostra* les cúpules dissimulades exteriorment per un cós sisavat ó vuytavat, de les iglesies de Santa Maria de Tarrassa, Santa Eugènia de Berga, Sant Pons de Corbera, Sant Benet de Bages, Sant Pere de Camprodón y altres.

Mes amunt havém afirmat, que en la ornamentació es ahón se deixaven influir nostres Arts per los models orientals, y mes que influir, pot ésser fora mes exacte dir, *dominar*. En efecte; en lo segón período del estil romànich—sigle XI—y en les Arts sumpuàries de la època, nostres artistes del romanisme, tot respectant les tradicions constructives del país, copian, ab verdader afany, tots los deliris y fantasioses concepcions de la imaginació oriental. ¿Deuré recordarvos la inacabable varietat de motius ornamentals de les arquivoltes de les hermoses portades y de les impostes, capitells, colúmenes y bases dels cláustres, deixant á part les miniatures dels códices, y 'ls motius de pura ornamentació de les taules, frontals é icónes, de les estofes y del mobiliari?

Es imprescindible l' estudi de la ornamentació oriental, per que en élla s' hi trovan tots los elements que caracterisan lo gust de la alta Edat mitjana y la aplicació dels motius tan frequentment usats, com son les dents de serra, les séries de requadrets, les volutes, les rosa polipétala, la palmeta en ses distintes formes, les trenes y les combinacions pròpies de la passamaneria, etcétera.

Al parlar Corroyer (1) de les iglesies erigides en los primers temps de la Edat mitjana, si bé fá notar lo valor que en lo nou estil té la part decorativa de les construccions, insisteix molt en la idea de que rarament s'abandona la tradició romana y afirma que la planta de les basíliques fou usada quasi constantment, si bé algú tan modificada per les noves necessitats litúrgiques, les quals anaren transformant de tal manera les iglesies, que en lo sigle XI, la influencia oriental es més viva que la mateixa tradició romana. L'empleo constant de la cúpula de forma elipsoide surmontant la volta de canó seguit, com en les construccions de la Persia, demostra la certesa de la afirmació avans feta.

Ab tot, diu lo mateix autor, la arquitectura románica no restá estacionária, no 's coneretá á copiar servilment los models romans y 'ls orientals, sino que, sense apartarse ni oblidar son origen, se feu independent en certa manera, «prenent á cada regió cert caràcter típic y ben determinat»; de manera que, á partir de la fi del sigle X, l'estil románich s'emancipa poch á poch de les tradicions llatines pera crear les noves proporcions resultants de la adaptació d'un nou sistema.

Precisament es lo que passá á Catalunya al adoptar á ses construccions la nova manera artística; prengué un caràcter tan típic que la fa inconfundible ab qualsevol altra.

Tením, donchs, que sense temor d'equivocarnos, podém afirmar la existencia d'un Art románich genuinament catalá, qual origen remot lo trovarém en les formes constructives de Roma y 'l mes proxim en los edificis religiosos de la Syria central; presentant, dintre de certa unitat, caràcters especials, segons sían les construccions aixecades prop del litoral ó en l'interior, baix lo punt de vista de les influencies exteriors.

Aqueixa gran familia d'iglesies romániques extesa en lo litoral mediterráni, d'Italia, de la Borgonya, de Catalunya, segons l'arqueólech Mr. Enlart, té un origen comú, dihent que l'empleo quasi constant de les platabandes y de les arcatures llombardes, que caracteriza 'l grupo, revela que si no foren totes construïdes pels *comacini*; ó sían, los mestres d'obres de Como, que viatjavan com los masons de la Creuse, al menys cab en lo possible que d'ells s'aprengué la fórmula, lo model, que 'ls

---

(1) *L'architecture romane.*—Paris, 1888.

constructors d'aquí reproduïen tot seguit, propagant arreu les noves formes arquitectòniques.

Encare que breument, crech oportú, pera completar la idea que m'he proposat en lo present discurs, dir alguna cosa de les arts germanes de la Arquitectura; la escultura y la pintura romàniques. En elles es impossible deixarhi de véure la influencia ben directa dels procediments orientals. La disposició, la decoració, lo simbolisme son purament bizantíns, durant molt temps la tradició orientalista. En aqueixes manifestacions importantíssimes del esperit de nostre poble creyém inútil anar á buscar en altre lloch que no sia á Orient l'origen de les noves formes y'l cànnon de la estètica. Rés s'hi trobará que recordi la estatuària clàssica, ni les pintures que 'ns quedan d'època romana. Si s'vol trovar l'origen més primitiu y allunyat de nostres típiques imatges, tal vegada hauríam de remontarnos massa lluny; tal vegada s'trovaria sobradament exajerat si volguéssim trovar la filiació dels procediments de nostres escultors romànichs, en les estátues eginètiques, en les escultures de la Grecia arcàica y, si tan se volgués reforçar la demostració, fins hauríam d'arrivarnos á las voras del Nilo pera sorprendre, en les reposades y simétriques actituts de les més venerades representacions de la Verge de nostra terra, l'origen de son marcadíssim caràcter.

Mes, tot aixó 'ns portaria á donar unes proporcions molt superiors á nostres intents modestíssims. Ja havém indicat al principi, que nostre objecte no podia tenir mes alcans que'l d'una mera *conversa d'aficionat*, y'l ensaitg d'un quadro de ratlles molt generals. Pera ésser desenvololat lo tema ab tota sa amplitut, no bastaria en un discurs de la índole del present, y, per altra part, havém ja confessat, que no tenim forses ni medis pera pretensions tan altes.

¿Qué podria afegir de ma pobra y migrada cullita que no estiga consignat en les sopèrbes monografies de la gran obra, que tots coneixeu, «*Monumentos Arquitectónicos de España*», ó 'ls estudis profundíssims que acompanyan les hermoses ilustracions del monumental «*Museo Español de Antigüedades?*»

Les relacions mercantils de nostra Barcelona, «cap y casal de tota Catalunya,» ab los ports del Orient, durant la època en que més floreixent fou entre nosaltres l'Art romànich, están esplicades en les conegudíssimes «*Memorias*» d'en Capmany; y en qualsevulga obra de vulgarisació històrica s' diu, que'l

mes actiu comers lligava 'ls ports de la península hispànica ab los orientals, essent los traficants de per tot arreu los quins, com en totes les èpoques històriques, dels sidonesos y tyris ensà, produïren lo comers de les mes oposades idees artístiques. Ab lo nom de negociants trasmarins lo *Forum Judicum* cita aqueixa gent ardida; ab lo nom de «grechs» diu Sant Isidor, que importavan ab ses naus rhòdies, los productes de les mes allunyades terres, remontant lo curs dels rius de la Ibèria, Es conegut de tothom, que 'ls goths, quan vivian en la regió del Danubi, mantiguèren tractes ab Arménis, Syriachs y Persas, y les idees artístiques d'aqueixos pobles procedian de les mateixes fonts que alimentavan l' Art bizanti. Veus aquí altres tants punts de partida pera poder explicar l' origen de nostre Art y de las influencies que experimentá.

Y si, prescindint dels datos que abundantment trovariam en la coneguda obra de Dartein (1), nos fixém en les nombroses cúpules que encàre 's conservan en nostres temples romànichs y d' un modo especial la que forma 'l curiós é interessant monument de Centcellas, prop de Tarragona, quedarà demostrada la influencia syriaca y persa importada á Catalunya, sense necessitat de recordar les cúpules de Roma, ni les de Constantinopla. Nostres cúpules sobre planta quadrada son filles de les que 'ls Persas aixecaren, «pera quin poble, constitueix aqueixa especial coberta de sos monuments, l' element arquitectónich nacional per excelencia», segons Dielafoy. Allí com aquí, se resolgué 'l problema per medi de trompes en los ánguls que formavan los archs torals, esfèriques ó còniques, y també, com entre nosaltres, per medi de petites petxines (triànguls esfèrichs), que imitaren igualment los arquitectes del Baix Imperi.

¿Seria atrevit afirmar que la Ordre dels Cavallers del Temple, que tan poderosa fou en nostra terra, infuí també en aqueix *orientalisme* en les construccions que s' alsaren mentres subsistí aquella religió?

Está en lo possible. Per la sua part, Choysi senyalá 'l camí que seguïren les influencies del gust oriental fins arribar á nostra regió y d' aquí als demés pobles del Occident y del Nort d' Europa. Diu, que partint de Constantinopla, 's deturá á Sicilia, fen estada á Génova y á Pisa, y pel golf de Lyó arribá á la cos-

---

(1) *Étude sur l'Architecture lombarde et sur les origines de l'Architecture romano-bizantine.* — Paris, 1865-1882).

ta catalana y remontant la conca del Ebre, atravessà la Espanya septentrional y desde la costa cantábrica se dirigí als païssos del Nort. Aquesta corrent, per lo que 'ns interessa, sembla que fou poderosa, desde 'l sigle x, en la costa de nostra regió fins á Tarragona, y Barcelona era ja en aquella época un importantíssim centre mercantil en el qual les mercaderies y productes orientals tenian fácil colocació, essent molt actiu lo comerç entre nostres antepassats y 'ls pisans y genovesos.

A la poderosa acció mercantil, hi ha que sumarhi la no menys decisiva de la Ordre de Sant Benet, la qual arrivá á un grau d' esplendor molt considerable en lo sigle xi, baix la protecció del gran Papa Gregori VII, y es de tothóm sabut que un dels elements mes vigorosos de la cultura y de la civilització radicava en la Ordre benedictina. Los monuments mes notables del romanisme á Catalunya son deguts, quasi bé tots, als inclits fills de Sant Benet. Los monjos benedictins, entusiastes per les Arts, les afavoriren, establint en sos tallers mestres y deixebles que practicavan totes les Arts. Aquells homes admirables no sols construïren, sino que restauráren, conservant les tradicions artístiques de la antigüetat. Mes amunt havém fet esment del Abat Didier de Monte Cassino. Educat á Constantinopla, sabeu que en 1066 emprengué la reconstrucció de la Casa matriu de la Ordre, valentse d' artistes bizantins. Aquell centre de superior cultura havia d' influir necessàriament en gran manera sobre les demés de la Ordre, y no té dubte que d' allí vinguéren los missioners del Art que implántaren aquí les doctrines apreses á Constantinopla, sense necessitat de buscar á Fransa l' origen del orientalisme en nostres monuments romànichs. Si lo que dona mes carácter á les iglesies dels sigles xi y xii de nostra terra son les cúpules damunt de plantes quadrades, aquest procediment fou usat á Catalunya abans que á la nació veïna. Las cúpules mes antigues que 's coneixen á Fransa, son la de Cahors (1100), la d' Angulema (1105) y la de Sant Front de Perigueux (1120). Les de les iglesies de Tarrassa, Camprodon, Sant Benet de Bages, etc., son anteriors, segons s' afirma per un aütor, el qual es d' opinió que nostres típiques cúpules tal vegada son degudes á influéncies lombardes, per trovarsen d' igual disposició, aixís com l' ús d' arqueries ceges y les cornises damunt d' arquets com á coronament d' edificis, en la dita regió, si bé també en los palaus de Firuzabad y de Sarvistan, á Persia, s' hi trovan cúpules com les dels edificis catalans esmentats.

Resumint los conceptes apuntats podém afirmar, que nostre Art, igualment que l' idioma de nostra terra, nasquéren á un mateix temps. Es perfectament comprobable lo sincronisme d' aquestos dos fenómens socials en nostre poble, y no seré jo, l' últim y l' mes humil de tots, qui dega demostrarvos aquest fet. Me permetaré recordárvos tan sols que 'ls primers monuments arquitectónichs que restan en peu de la época primitiva ó de la formació de nostra nacionalitat, coincideixen ab los primers monuments literáris de la llengua. Del sigle IX nos quedan vius recorts á Tarrassa; de la mateixa centúria son los escassos testimonis que quedan de nostra parla en sos primers moments. Y aixó té la explicació en lo fet de que l' Art y l' llenguatge, com havém insinuat abans, no 'ls implantá de cop y volta cap home; nasquéren á l' hora, aprofitant lo que en lo terrer existia per tradició, elements antiquíssims uns, indígenes en lo mes exácte concepte, é importats altres per la potentíssima petxada de Roma, rebent, com per tot arreu, les influéncies del Orient.

Nostre Art no quedá estacionat, no concretantse á copiar servilment los modéls que tenia á la vista. Aixó no vol dir que rebutjés influéncies, lo qual tampoch hauria sigut possible atesa la situació geográfica de nostra terra, que may li ha permés tencarse dintre 'ls límits que li senyalá la naturalesa. Lo Mediterráni, aqueix mar de la civilitació per exceléncia, fou lo camí que s' obrí á nostra rassa á la constant expansió de son esperit, y tingas en compte, que desde l' principi de sa naixensa, com á nació autónoma, se l lensá per la via més ampla, y si no pogué desde bon principi declarar-se regina de la mar, com ho fou després en los temps més gloriosos de sa historia, celebrá un pacte de amistat y aliansa ab ella. Recorreguent nostres naus, desde molt aviat, les costes, les illes y les terres totes que banya 'l Mediterráni, natural fou que les énsenyanses de la civilitació y de la cultura que esplendorosament se donávan á Bizanci y en tots los indrets del gran imperi oriental, fossen entre nosaltres ben aprofitades.

Tingas en compte que durant la Edat mitjana l' Orient y l' Occident no visquéren may aislats. Molt abans de les Creuades les relacions entre 'ls orientals y 'ls occidentals fóren constants. La gran metròpoli oriental exercí sempre una atracció poderosíssima en los pobles europeus, com hereva y successora, en lo domini material, de Roma. Havém dit abans, que Cons-

tantinopla fou en l'alta Edat mitjana lo centre del mon, lo llás d'unió entre l'Occident, en plena vellesa, y l'Orient en l'esclat de la joventut. A la Cort de Bizanci hi acudiren los negociants y 'ls artistes de per tot arreu, afluinths totes les riqueses atretes per l'esplendor y la faustuositat que hi regnavan. Em-póri mercantil, allí s'agombolavan los productes mes richs, les estofes mes suntuoses, los brodats mes esquisits, los tapissos mes soperbos, les armes mes precioses, tot lo que la industria y l'Art ágermanats produiren; á Bizanci trováren aplicació y estada, y desde aquest centre d'atracció poderosa, s'expandian arreu, fins als païssos mes llunyans, los esplendors d'una civilització exhuberant.

Recordareu, Senyors académichs, que 'ls grans emperadors Basili lo Macedoniá y Constantí Porfirogenetes, sembla que 's proposaren ressucitar los temps mes gloriosos de Grecia y Roma en lo foment de la riquesa pública y en los esplendors de la vida artística. Al entorn d'aquells dos prínceps, nos explica Bayet en sa monúmental obra *L'art byzantin* (1) s'aplegáren los mel-lors artistes del mon y Constantinopla no sols pogué declarar-se la segona Roma, si que també la hereva de la antiquíssima cultura asiática y de la esplendorosa civilització helénica, agermanant los pobles renaixents d'Europa ab los del Assia, unint en amorosa llassada los mars Mediterráni y 'l Negre.

Veus aquí d'ahon prové l'orientalisme que havém fet notar en molts monuments románichs de nostra Catalunya, especialment en sa part decorativa y fins, en ses millors òbres, en la disposició general de llur trassa.

Un ilustradíssim escriptor, (2) seguint la opinió dels mes renomats crítichs francesos, al parlar de les indubtables influéncies del art bizantí en lo románich espanyol, fentse càrrech dels elements purament orientals que concórren en moltes fábriques del Nort de la Península, proposa que se sustitueixi lo mot *bizantinisme* per *orientalisme*, per quan si be aquella paraula es mes d'ús comú y general, es restringida, comprén massa poch, si 's ténen en consideració 'l nombre incalculable de motius de decoració y d'influéncies en la construcció que 's trovan en nostre Art dels primers temps de la Edat mitjana, que

---

(1) Llib. V. cap II.—Edició A. Quantin.—París.

(2) Lampérez y Romea—Conferencias en el Ateneo de Madrid, por la Sociedad Española de Excursiones.—1900.

féren tan hermós, rich y exuberant l' Art románich de les regions septentrionals d' Espanya. Fixantse lo Sr. Lampérez en la varietat inacabable dels temas decoratius del romanisme, hi trova motius empleats, molt sovint, en la escultura persa sassànida, syríaca y fins india.

No pot dubtarse, efectivament, que 'ls pobles occidentals experimentàren los efectes d' una poderosa corrent oriental que influí d' un modo indubtable en nostre Art. Son d' aixó poderós exemple les analogies de certs capitells románichs ab los baixos relleus persepolitans. La lluyta del Héroe ab la fera simbólica, sia la d' Odin ab la bèstia de la mitologia germànica, sia la de Darius ab lo mónstre, ó la representació de Tesseu donant mort al Minotaure, es aquest un assumpto que no 's trova en l' Art romá com á inventat per éll originàriament, mentres que en l' Orient clàssich vé reproduhintse ab persistent monotonía desde 'ls Caldeus y Assyris, repetintse durant tota la Antigüetat fins arribar, en plé Cristianisme y durant tota la Edat mitjana, ab la representació del gloriós mártir y cavaller Sant Jordi atuhint l' espantós dragó.

Sia com se vulga, es un fet que al formarse la nacionalitat catalana y ab élla l' Art de nostra terra, la civilitació humana tenia, de temps antichs, establertes dues corrents poderosíssimes. La una reconeixia per origen l' Assia grega, l' altra tingué sa font mes propera é immediata á Roma. Una y altra cultura deixàren en son pás un profundíssim sólech, que no poguéren borrar les invasions, los desastres, ni 'l temps. Si bé al destruirse la capital del imperi d' Occident quedá, en certa manera, no en absolut, estroncada la font que de Roma poderosament brollava, ses aygues fecondàren tan poderosament lo mon, que no fou possible fer desaparéixe 'ls recorts de sa influencia. La corrent oriental, antiquíssima, pogué lliurement continuar y desenrotllarse creant ú originant noves formes artistiques. La civilitació cristiana del Orient fent náixe lo tipo de la arquitectura bizantina, es una demostració d' aquest fet. Exemple y símbol d' aixó nos lo dónan los últims descubriments de les basíliques cóptes del si-gle IV, adossades y confoses fins are entre les ruines del gran temple de Karnac (1).

Aquest fet, novíssima conquesta de la Arqueología, consti-

---

(1) *Bulletin de la Comission des Monuments de l' Art Arabe.* — Le Caire — 1900.

tuix per si una coincidència sumament curiosa. Los formidables carreus de les construccions gegantines dels Ramessides, servint de sosteniment als murs de las primeres basiliques cristianes que 's bastiren á Egipte, cal afirmar que té quelcóm de marvellós y de simbólich. ¡Com se veu aquí, materialment, lo llás de unió, la cadena que lliga les tradicions artístiques dels pobles y la suau transformació dels procediments constructius y decoratius dels monuments llegats per las generacions!

Donchs bé, Senyors Académichs, aquest exemple explica, á mon enténdre, com degué formarse nostre Art á la cayguda de la civilitació antiga. Al costat de les colossals ruines romanes nostres antepassats bastiren los edificis que necessitava la civilitació naixent, y, como es natural, se copiá é s' aprofitá lo que 's tenia davant. L' esperit d' assimilació que caracteriza á nostra gent feu que les formes clássiques s' associessen ab los elements indígenes, donant per resultat aquest felis consórci la creació d' una nova arquitectura ab carácter tan pròpi, tan típic, tan característich, que no es confundible ab los monuments similars d' altres païssos. Sobressurt en nostre románich, no cal negar ho, la germanor ab altres construccions coetánees, mes conservant un aspecte que 'l distingeix del d' altres llochs.

Catalunya, á mida que 'l temps l' aná allunyant de la influencia romana, mestressa de sos destíns, progressá considerablement en ses obres. Vehina, y en continuas relacions ab la Fransa meridional, ab Italia y ab l' imperi de Bizanci, sapigué inspirarse en les hermoses construccions que l' Art románich aixecá en les xamoses terres de la Provensa y del Llenguadoc, y que 'l bizantinisme alsá en les terres del Exarcát de Rávena y en la illa de Sicilia, en les quals la esplendidés constructiva del classicisme s' associá ab la maravellosa ornamentació oriental.

Acabaré ab una idea d' un dels més conspicuos coneixedors de nostre Art (1). «Si poguéssem sometre l' art catalá á un análisis, com los químichs ho fan ab les aygues minerals, y determinar la proporció dels elements que la componen, trovariam que la base es romana, lo mes fort coeficient pertany després á la influencia provensal, segueix la influencia llenguadociana; una xifra, molt inferior á les precedents, representaria l' apor-

---

(1) J. A. Brutails: *L'Art roussillonnais et quelques problèmes d'Archéologie*.—*Revue d'Histoire et d'Archéologie du Roussillon*. 1900.

tació de diferents escoles mediterrànees»; y finalment, afegirém, á les escoles orientals, y, d' un modo molt especial, á la de Syria central.

No déch abandonar aquest lloch, tan impropriament ocupat per mí, ni donar per acabada la meva migrada tasca, ab tan escás lluhiment feta, sense abans cumplir ab una obligació reglamentaria y de cortesia. Vinch á sustituir, per designació vostre, á un illustre escriptor, qui, malgrat no ésser fill d' aquesta terra, estima sa historia, la cultiva y la ilustra ab ses investigacions profitoses de verdader sábi. Es lo catedrátich Doctor Hinojosa qui ha dit, en aquest mateix lloch y en una ocasió com la present, al parlar de la historia catalana, que es «tan interessant y atractiva, tan rica en institucions originals, en grandiosos episódís y en plânes gloriosíssimes.» (1).

Ho sabeu molt bé; l' Académich, qual lloch vinch jo á ocupar tan inmodestament, es un dels contats homes d' Espanya que 's dedica ab verdader entussiasme als treballs, poch encoratjadors, en general, de la investigació històrica, acudint á les clares fonts de nostres arxius y coleccions diplomátiques, treball poch planer, en térmes generals; en nostre país, ahón no son degudament apreciats los esforços que representa.

La obra «Origen y vicisitudes de la Pagesia de Remensa á Cataluña,» de que n' es una móstra 'l discurs de recepció que tots coneixeu, fán la reputació d' un home de ciencia.

¡Com no ha de causárme un verdader espalm al considerar que jo vinch á posarme en lo lloch que deixá tan eminent mestre!

Lo contrast es á vegades causa de bellesa; mes, en lo present cás, aquesta Academia no pot tenir motiu de celebrarho. ¡Es mássa violent!

HE DIT.

---

(1) Discurs de recepció de 16 de mars de 1901.

CONTESTACION

DE

D. Joaquín Miret y Sans

Senyors:

Ben digne del seu Institut se mostra la Academia quan crida en lo seu sí á homens senzills y modests, los qui passarien totalment oblidats del món frivol y atent nó més al soroll mogut per los agosats y parencers si no existissen exes corporacions literaries ab sufficient prestigi y força per traurels del silenciós ermitatge en què viuen y per compartir ab ells la gloria llegítima y la pública estimació á què tenen dret aprés de tantes jornades de treball, sempre destinades al avenç y engrandiment de la patria amada.

Més digne, encare, és avuy aquesta obra de justicia y reparació, al cridar á una persona, qui dotada d' esperit genuinament català, si may no ha esperimentat ambició ni vanitat, may tampoch no ha sentit defalliment ni desmay, destinant ab fonda vocació, al estudi de la arqueologia y de les belleses naturals de les nostres montanyes, tot lo temps que deuria haver concedit al repòs, aprés de llargues hores dedicades á guanyarse la subsistencia y á preparar lo pervindre dels seus fills.

Quan veyèm entrar per exa porta semblants homens, és de creure, ja abans d' escoltar son parlament reglamentari, que la Academia ha fet elecció encertada y que ha complert son dever. En Pelegrí Casades y Gramatxes ja fa molts anys que 's dedica á estudiar los monuments y objectes arqueològichs de la nostra terra. Ell fou un dels primers y més actius membres de la primitiva Associació d' excursions científiques, qui tant ha contribuït al coneiximent del terror català y al començament de la nostra

renaxença. En lo Butlletí, en l' Anuari, en les Memories d' aquella benemèrita Associació se troba ab freqüència lo nom del nou y benivolgut colega, assistint ab fervorosa asiduitat á totes les visites y escursions y publicant descripcions dels llocs correguts, ab adició de noves històriques y arqueològiques; y d' exes darreres pot repetir-se lo que 'l Comte de Marsy deya dels petits escrits del eminent arqueòlech Juli Quixerat, que en les apreciacions y notícies soltes y curtes estampades en revistes ó periòdichs s' hi troba á voltes més substancia que no en llibres gruxuts. Recordam al efecte, entre les publicacions d' en Casades, les estenses y reblertes memories de les visites al monestir de Sant-Pere de Roda y als monuments religiosos de Besalú y Porqueres, contingudes respectivament en los volúms dels anys 1879-1884 de *Memorias* de la referida Associació; y quan aquesta volgué, en 1897, inaugurar la «Biblioteca» d' obres destinades al estudi y coneximent de Catalunya, ho feu precisament ab *Lo Lluçanés* d' en Casades, curiosa y complerta descripció d' aquella pintoresca encontrada y dels seus antichs castells y monestirs.

La mateixa vocació y activitat ha desplegat lo dit senyor en la Associació artistico-arqueològica barcelonina, de la qual és secretari molt temps hà y director de la seua *Revista*, ahon, des de la fundació en 1896, ha procurat recollir importants treballs històrichs y arqueològichs y hon ell ha publicat molts articles bibliogràfichs per donar á conèixer les noves produccions catalanes de la classe propria de la dita Associació.

Aprés de tot axó encara li ha sobrat temps per donar continuadament articles al periodiquisme polítich, més no per intervenir en les questions palpitants ó de momentani interès, sinó per recollir y conservar ab diligent desitg, com la previsor formiga, totes quantes noves referents al moviment descentralitzador ha anat trobant escampades en les nacions d' Europa, material útil no sols per fer la historia del susdit moviment dels pobles moderns, sinó per justificar y defensar una volta més la necessitat y lo venturós pervindre de la nostra renaxença integral. Fóra precis haver sempre seguit lo nou acadèmich per comprendre com la gran amor á la terra nativa ha sigut lo poderós estímulo per que en Casades treballés tant per pura abnegació, en coses que no podien portarli remuneració material.

Ara mateix acabam de sentir lo seu parlament y veyém com per la ofrena que la Corporació demana á tot-hom qui entra en

ella, ha triat objecte ben digne de les seues tasques senyalades en los Estatuts, y destinat á fer conèxer una de les menys estudiades manifestacions del antich Art català. La síntesi de la interessant disertació consisteix en la afirmació de que, malgrat de les influències vingudes de Orient, principalment de Siria y Persia, y en més petita quantitat portades del Nort per los Normants y los Franchs, ha existit un Art romànich genuïnament català, qui té per especialitat l'aparèxer estèticament senzill sens ésser mesquí en absolut y 'l presentar los elements constructius may ofegats per la abundancia dels elements ornamentals.

En un punt de son parlament havèm parat esment, que crech haurá també despertat la vostra atenció. Quan senyala les fonts del nostre Art romànich en la influència ó acció civilitzadora dels Franchs de la época carlovingia y en l'establiment dels monjos benedictins, qui venien á restaurar ó fondar iglesies y monestirs en les terres novament preses als alarbs, nos diu que, si los estrangers van iniciarnos en la adaptació de l'art romànich, foren los nostres antepassats, los primers catalans, aquells qui lluytaren y treballaren en tots sentits per formar la nova nacionalitat, los qui sapigueren donar al art demun dit un caràcter típich é inconfondible, del tot conforme ab sa manera de sentir, de pensar y de parlar.

Axi fou com, una volta introduhit lo sistema romànich, se reberen á Catalunya les noves influències del Orient sens intervenció dels nostres iniciadors y algunes les tinguerem congudes abans que no lo poble franch. Les cúpules sobre les plantes cayrades de les nostres iglesies dels segles XI y XII, procehents, segons sembla, del art síriac-persa, són anteriors á les de França. Lo tant anomenat edifici de Sant-Front, á Perigueux, és mes jove que Sant-Pere de Tarrassa y Sant-Benet de Bages.

Un arqueòlech francès de regoneguda erudició, Mr. de Saint-Paul, ja confessaba en son treball de classificació de les escoles romàniques de França en lo segle XII, llegit en lo Congrès que tingueren les *Sociétés savantes* en 1886, á la Sorbona, que les escoles del Mitgdià eren més antigues que no les de la regió del Nort. Devèm fer constar sempre aquest dret de primogénitura que interessa als pobles pirenénchs y sobre tot als de la parla catalana.

Y encara hi ha á fer la advertencia de que en aquell temps no podia considerarse la iglesia de Sant-Front dins de França,

sinó en la Aquitania, estant ja demostrat que més enllà de la Loire no arribà la influència d' aquell tipich edifici de cúpules bizantines. Mr. de Verneilh, en son llibre *L' architecture bizantine en France*, ha sostingut que Sant-Front era la única iglesia de la Aquitania, en la que s' havia exercit directament la influència oriental y la única també que pogués atribuirse á un artista grech. Noresmeny ha assegurat que en la altra part de la Garona, devallant cap als Pirineus, no s' ha trobat rastre de la influència del edifici de Perigueux ni tampoch se coneix construcció alguna ab cúpules del referit estil.

Avuy está probada la error d' en Verneilh, no sols per Mr. Tholin, en lo treball sobre *Les églises du haut Languedoc*, publicat en la *Bibliothèque de l'École de Chartes*, sinó per altres arqueòlechs meridionals. La catedral de Tarbes, los monestirs de Sant-Savin de Lavedan y de Sant-Sever de Rustan, en la comarca de Bigorra, y les iglesies de Tarrassa, Camprodon, Bages y Sant-Miquel de Cruilles ne són bona prova. En les vessants dels Pirineus existiren, donchs, cúpules bizantines com al altre estrém de la Aquitania, sens exemple ó influència entre elles, vingudes abdues per distinct camí y en diferent temps, més conservant la semblança, per confirmar, en lo camp de l' art, lo que ja havèm descobert en la política, en los costums y en lo llenguatge. En altra ocasió tingué la honor de demostrar que en los segles XI y XII la línia principal de separació dels pobles mencionats no estava en los Pirineus ni tampoch en la Garona, sinó en la Loire. Ara trobam també com l' art constructiu religiós del Languedoc y la Aquitania se semblava més al art català que no al art francès. Les colossals montanyes del Canigó, del Carlit, del Mont-calm y la Maladeta permeteren estreta germanor entre los pobles d' abdues vessants, mentre que les més baxes serralades del Cantal, de la Correze y la Creuze y les aygues tranquiles de la Loire no permeteren durant molt de temps gayres analogies en los elements de civilització entre los Franchs y los pobles meridionals.

Emperó és necessari en l' aspecte que ara nos ocupa la atenció, ó sia en les analogies ó semblanças del art romànich dels segles X, XI y XII, reduhir lo camp d' observació per véureles més clares y més íntimes. En Brutails, en son interessant estudi del *Art religiós en lo Rosselló*, ja ha dit prou sobre la igualtat de principis y d' influències del sistema romànich á Catalunya la vella, Cerdanya, Conflent, Vallespir y Rosselló, y en Casades

nos ho ha oportunament recordat, fent ademés la observació de la diferència, dins de la primordial unitat, entre los monuments construïts en lo litoral, vora la mar llatina y los edificats en l'interior del país, més pobres aquets darrers, y notantse igualtat extraordinaria entre los temples y capelles de la costa catalana y los de la costa provençal.

Crech necessari aprofitar aquesta ocasió per apuntar lleugerament la estensió de les analogies artístiques als altres pobles interno-pirenenchs, potser fins á arribar al Bearn, ó sia en la major part de la grandiosa serralada.

Lo Capcir, lo Donasá, lo Fenolleda, lo Sabartés ó alt comtat de Foix, lo Comenge, lo Coserans, la vall d'Arán y la Bigorra, seguexen en la evolució del art y'en la acció d'estranyes influències gayrebé lo mateix compas que lo Rosselló y la Catalunya. Hi hà un fet molt significatiu del qual nos ha parlat en Casades; la perllongació del sistema romànich á Catalunya fins més enllà del segle XIII, sens que desaparega del tot abans del Renaximent; de manera, que la compenetració del art demunt dit ab lo caràcter català era tant perfeta, que no sols en la dita centuria s'alçaren encara les notables iglesies de Tarragona, Agramunt y Poblet y part del claustre de Ripoll, sinó que al entrar lo nou sistema, donaren l'esperit antich ó tradicional á les construccions gòtiques.

Donchs bé; aquest fet l'observa també en Brutails en lo Rosselló y Conflent, dihent que l'art gòtich ja havia donat en lo Nort obres mestres, com Nostra Senyora de Paris, quan en aquelles encontradès dels Pirineus orientals no se n'havien adoptat encara los principis. També l'observa en Lahondès (1), en lo alt comtat de Foix, en aquell territori del Sabartés, dominat un temps per los comtes de Cerdanya, assegurant sens reserves que los pobles pirenenchs restaren fehels al estil romànich fins al Renaximent, no sentint afició als desenfrenats atreviments de les construccions ogivals; y acaba son estudi declarant que les iglesies edificades en aquella comarca des del segle XIII fins al XVI, continuaren essent romàniques per llur sistema d'estructura, encara que fós en la època en què la forma del arch s'era ja modificada per obehir á la regla general. Un altre arqueòlech francés, Mr. Cénac-Moncaut, ha trobat y ha

---

(1) *Les églises romaines de la Vallée de l'Ariège*, par J. Lahondès. (*Bulletin monumental*, Tours, 1877).

declarat que lo nombre y la importancia de les construccions romàniques y la escassetat de les iglesies gòtiques en lo Bearn y demés territoris meridionals, deu provarnos com l' estil ogival, tan poch favorablement acollit per los habitants galo-romans, va sentir grans dificultats per aclimatar-se en aquests llochs; y afegeix que «la clerecia, acostumada á la magestat de la plena cintra que li recordava la societat romana, sa primitiva llar, repudiava lo terç-punt com una importació forastera, y notables edificis romànichs continuaren alçant-se en les planures de la Garona y del Adour, quan en lo Nort ja s' havia completament abandonat lo principi d' exa arquitectura.» «La clerecia y les poblacions meridionals restaren unides als principis arquitectònichs de Roma, per oposició á la influencia germànica sostinguda per los reys y la clerecia de França y d' Alemanya. L' antagonisme ben senyalat, que no dexà d' existir entre los Galo-romans y los Franchs fins molt temps après de la terrible guerra dels albigenchs, enfortí aquell menyspreu dels nostres pobles per la ogiva (1).»

Lo ferm convenciment del perfet sincronisme que existeix en la historia de la evolució artística en los pobles catalans y en los pirenenchs fins al Bearn, vé á completar-se ab la observació de com s' és efectuada la imitació de la ornamentació oriental. Estudiant, per exemple, los capitells de Sant-Nazari, de Carcassona, de la iglesia d' Unac en lo Sabartés (alt Ariège) y de moltes altres procehencies, se fa notar bentost la derivació del capitell corintià, qui, com ha dit en Brutails, és també l' exemplar clàssich del capitell romànich ròssellonench; y comparant los uns ab los altres, puix que la arqueologia és essencialment un estudi de comparació, posantlos de costat ab los de Sant-Pere de Roda y de Sant-Cugat del Vallés veurèm la matexa manera de rebre les influencies del Orient.

Aquesta germanor en la vida artística és lo compliment de la matexa germanor en la vida política y religiosa. Recordemnos que des del segle x nostres comtes sobirans mantenien llur dominació en les principals encontrades de la altra vessant pirenenca; que durant dues centúries los nostres prelats anaren als concilis de Narbona, mentre que l' arquebisbe de la dita diòcesi era lo metropolità de Catalunya; que los canonges regu-

---

(1) *Voyage archéologique et historique dans l'ancienne Vicomté de Béarn*, par M. Cénac-Moncaut. Tarbes, 1856, pag. 67.

lars de Sant-Agustí, als qui correspon en la història del art monumental un lloch més important del que generalment los hi és assenyalat, tenien moltes abadies é iglesies en aquesta terra y estaven en comunicació constant ab los de la Galia meridional; que los monjos de la congregació de Cluny, qui tingueren prou influència en Castella per substituir á la liturgia mozarábica la liturgia romana y per mudar l'ús general de la escriptura visigòtica per la lletra francesa ó minúscula capeta, vingueren de Moissac á regir los monestirs de Camprodon y d' Arles y les moltes parroquies depenjants d' exos cenobis; que Santa-Maria de Ridaura, Sant Pere de Burgal, Sant Pere de Galligans, Sant-Sepulcre de Palera, Sant-Esteve de Canellas y altres cases y priorats estaven incorporats al monestir de la Grassa, de hon trametien los abats y priors per governarlos. És impossible dexar de veure en tot axò la causa d' inevitables y recíproques influències artístiques, especialment en l' art religiós, com se descobrirán també en les construccions y objectes del art militar, lo jorn que los nostres arqueòlechs entrarán á estudiar ab tota atenció les runes dels castells y viles fortificades de Catalunya la vella.

Molt encertada ha estat la Academia en portar á sa familia literaria los comptats arqueòlechs que avuy té la nostra regió y havèm de desitjar y procurar augmentar lo nombre, fins á ferne un estol qui, recorrent tot lo territori català pam á pam, pugua formar lo puntual y complert inventari de tots los monuments romànichs de Catalunya.

Tant sols llavors estarèm en situació de conèixer la nostra riquesa artística y de compendre ab fermesa que l' art romànich ha sigut l' art genuinament català. Resta encàra molt treball per fer; necessitem que los arqueòlechs d' arxiu y los arquitectes arqueòlechs reunits, ens donguen monografies documentades y descriptives ab plans de reconstitució dels principals temples com los d' Ager, Cardona, Seu d' Urgell, Covet, Viu de Lavata, Porqueres, Besalú, Lladó, All, Tartera; dels primitius monestirs com los de Mur, Galter, Tabernoles, Frontanyà, Colera, Amer; dels més notables castells tals com los de Llordà, Palafolls, Orcau, Ciurana, Mur, Llivia, Sant-Martí del Baridà; de les nombroses torres de guayta com les de Mont-llovar, Meyà, Quer foradat, Guardia del Montsech; dels pobles fortificats muralles y portals com los de Toló, Salars, Sant-Martí de Canals, Rupit, Hostalrich; dels vells ponts com los de la Pobla de Lillet,

Sant-Martí de Puigcerdà, Alfar del Llobregat, Sant Joan de les Abadesses; tenim també interessants cloquers com los de Tahull, Erilavall, Santa-Coloma d'Andorra, Sant-Miquel de Fluvià y s'ha de estudiar no sols la seua terminació y la planta sinó la posició que tenen respecte de la iglesia y la època en que muden la dita situació; tenim per fi, desconegudes sepultures y làpides, y fins trulls cavats en la roca viva per fer lo vi y que s'han prés per pedres de sacrifici, y tot axò requereix greus y detinguts estudis los qui serán lo mes fort adjutori de la historia dels nostres costums de la Edat mitjana.

Saludèm donchs ab fruició als erudits qui com en Pelegrí Casades, han comprés la necessitat y la importancia d'aytals estudis, y havèm de predicar en totes ocasions á la jove generació qui entra ab xardorós entussiasme en la obra de la renaxensa de Catalunya, que deix lo conreu de la Poesia únicament per los pochos fills predilectes d'Apòlon y Caliope, essent la seua activitat més profitosa per la patria si la dedica á treballs més pacients y més silenciosos, però sempre atractívols y tan propis per fer passar la set d'art que sent lo nostre esperit, com per fer revivre ab tota sa energia é individualitat un gran poble qui tot-hom creya ferit de mort ó enverinat pausadament per infeccions de tota mena.

Per què és precis repetirho cada dia, los estudis arqueològichs no són la descripció freda y nua de les coses mortes; no són la simple glorificació del passat que no tornarà may més; no són tampoch l'inventari descarnat y disgregat dels monuments y dels objectes mobles que han pogut arribar sencers ó destroçats fins avuy y que 's troben en los Museus y en les colleccions fotogràfiques. La tasca dels nostres arqueòlechs és quelcom més intens y més gran, és fer veure lo llaç de unió del passat ab lo pervindre, és demostrar que en aquest poble hi ha hagut alguna cosa sempre vivent y que aquells poemes de pedra hon la Edat mitjana inscrivía lo seu pensament, canten lo mateix que ara nos canten en Verdaguer, en Rubió y en Calvet; és també lo seu treball un treball de síntesi ó de generalització per caracteritzar l'esperit y la mà de la *Persona* catalana, que és fer al mateix temps lo comentari anticipat de com lo cor de Catalunya lo trobarèm viu y vigorós sots aquexes cendres sempre calentes, sempre fecondes.